

בעניין הוצאת מפתחות ע"ג בגדים ותכשיטים בשבת

הקדמה

במקומות שבהם אסור לטלטל בשבת, יש שנהגו לחבר את המפתחות בצורות מסויימות לבגדים או לתכשיטים כדי שיהיו בטלים לבגד או לתכשיט ויכול להביאם אתו בלי לעבור על איסור הוצאה, ויש לדון במנהג זה.

איתא בירושלמי (שבת ו, א):

והאיש על ידי שאינו שחויץ מותר נישמענה מן הדא רבן גמליאל בר' ירד לטייל בתוך חצירו בשבת ומפתח של זהב בידו וגערו בו חביריו משם תכשיט הדא אמרה העשוי לשם תכשיט אסור הדא אמרה עשוי לכך ולכך.

מה משמעות העשוי לכך ולכך שנאסר?

כתב הטור (או"ח שא):

"וכן דבר העשוי לתכשיט ולהשתמש בו כגון אותן מפתחות נאות של כסף כמין תכשיט אסור שהרואה אומר לצורך תשמיש הוא מוציא."

והרא"ש (שבת ו, י) כתב: "העשוי לכך ולכך פירוש לאיש ולאשה."
ובשו"ע (או"ח שא, יא) נפסק:

"דבר העשוי לתכשיט ולהשתמש בו כגון מפתחות נאות של כסף כמין תכשיט, אסור, שהרואה אומר שלצורך תשמיש מוציא; ויש מתירים אם הוא של כסף."

ע"פ הרקע הזה, נדון בכמה סוגי לבישת מפתחות.

א. חגורה שנסגרת ע"י מפתח

כתב הרמ"א (שא,יא):

"ואם המפתח של נחושת וברזל, אפילו מחובר וקבוע בחגורה, אסור. ויש שכתבו שנוהגין בזה להתיר." וכתב המ"ב (שא,מה) בשם המג"א (שא,יח) על דעת השני (של היש מתירים):

ודוקא כשהוא מחובר וקבוע בראש החגור ועשוי כעין זענקעל [הוא כעין קרס או מה שאנו קורין שפראנצקעס] לחגור בו דאז אמרינן כיון שהחגורה מדובק בברזל של המפתח והם כחתיכה אחת אע"פ שהברזל עשוי ג"כ כעין מפתח לנעול בו בטל המפתח לגבי החגורה אבל כשקובע ומחברו באמצע חגורה אסור דאין המפתח בטל לגבי האזור דאין שייך להאזור כלל.

ולפ"ז, צ"ל שלפי דעה הראשונה, אסור [לכאורה מדאורייתא] להוציא מפתחות בחגורתו בכל אופן, אפילו אם הם משמשים את החגורה.

אבל באמת זה אינו נכון, שמקורו של הדעה הראשונה ברמ"א הוא שיטת המרדכי והרשב"א המובאים בב"י (שא). וזה לשון המרדכי:

אם מותר לקבוע ברזל ושאר מיני מתכות בראש חגורתו לנוי כדרך שעושים לחגורים וכשיקבעו יחוק בו צורת מפתח ולהוליכו בשבת לפתוח בו ולנעול בו והשיב דודאי אסור... ואפילו משוי איכא למימר דהוי דתניא גבי מפתח ואם יצאת חייבת חטאת ה"נ איכא למימר דאפי' כה"ג איכא חיוב חטאת דמאן לימא לן דמפתח בטל לגבי חגור דילמא חגור בטל לגבי מפתח כמו היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה חייב חטאת ואע"פ שיש בני אדם נוהגין היתר בדבר לא נודע מאין הורגלו ולא מר בריה דרבינא חתים עלייהו.

המדייק בלשון המרדכי יראה שכל הדיון אינו אלא לגבי הקובע ברזל ושאר מיני מתכות בראש חגורתו לנוי, ולא מדובר כלל בקובע מפתח שהוא גם תשמיש החגורה.

וכן בלשון הרשב"א (שו"ת הרשב"א ג,רסב):

כי מעשים באו לידי בישראלים הדרים בכפרים, שהיו עושים מפתח בסוף האזור אשר במתניהם, ומוציאין אותן, וחושבין שהוא בטל לגבי האזור ואני אסרתי להם, לפי שכל דבר שאינו לצורך הכלי,

אינו תשמיש הכלי, ואינו בטל לגמרי לגבי כלי, והרי הוא כאילו מוציאו לבדו בלא הכלי. ... והוא הדין והוא הטעם למפתח זה שבאזור, שלא הוקבע שם לתשמיש האזור, אלא להשתמש בו בפני עצמו הוקבע שם, ואינו בטל לגבי האזור, ומי שמוציאו כן בשבת, חייב חטאת.

וברור לחלוטין שכל הדין בראשונים לגבי אם מותר לצאת בחגורה שמחובר בה מפתח הוא דווקא במפתח שאינו אלא לנוי, שהרשב"א והמרדכי מתיחסים דווקא למפתח שאינו צורך ותשמיש הכלי שנקבע שם לנוי, אבל אם המפתח משתמש לצורך החגורה (כמו ב"חגורות שבת" שלנו)¹ מותר ואין בזה שום חשש איסור הוצאה.^{2,3}

¹ ולגבי מה נחשב כצורך החגורה, עי' בשמירת שבת כהלכתה (מהדורה שנייה, ח"א, הערה קצ) שכתב בשם הרב שלמה זלמן אויערבך שאינו נחשב כתשמיש החגורה אלא כ"ה המפתח גורם להחזיק את החגורה באופן יותר טוב, אבל אם אפשר לחגור את החגורה אפילו בלי המפתח אסור, שניכר לכל שאינו מתכוון רק להוציא משא. אבל נראה שבחגורות שהמפתח משתמש כמחט הסוגר את החגורה וודאי נחשב כתשמיש החגורה. ועי' בילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' נ-נא, תריא-תריב) שכתב בשם אביו הרב עובדיה יוסף שאינו נחשב כדרך מלבוש אלא כדרך שנוהגים להוציאו בחול, ולכן אין להתיר ללבוש מפתח ע"ג חגורה כלל [ומ"מ מסיק שאין למחות ביד המקילים שיש להם על מה לסמוך, וכשיש צירוף אחר ניתן להקל לכתחילה]. ואולי אפשר לומר שבחגורות שהמפתח משתמש כמחט הסוגר את החגורה נחשב כדרך שנוהג להוציא בחול שהרי אף בחול צריך מחט לסגור את החגורה. ולגבי זה שנוהגים קצת אנשים לשים את החגורה עם המפתחות ע"ג חגורה רגילה, לדעת השו"ע (שא, לו) מותר ללבוש ב' חגורות זו ע"ג זו, ולדעת הרמ"א (שם) מותר אם יש מלבוש מפסיק ביניהם, אבל ייתכן שיש יותר מקום להחמיר כאן, שמוכח שאינו עושה כן אלא כדי להוציא את המפתחות, רצ"ע.

² וצע"ג בדברי הרב יצחק עבאדי שליט"א בספרו אור יצחק (ח"א סי' קיח) שרצה לדייק מלשון הרשב"א "שלא הוקבע שם לתשמיש האזור אלא להשתמש בו בפני עצמו" דהיינו בשעה שנקבע כוונתו היתה לשם המפתח ולא לשם האזור. ואין זה מדוייק כלל ברישא של הראשון, ואין סיבה לדייק כן כאן. ונלענ"ד שמדייק דיוקים שאינם נכונים בדברי כמה ראשונים, עיי"ש.

³ ועי' בערוה"ש (שא, ס) שכתב ע"פ הירושלמי שאפילו אם המפתח הווי צורך החגורה מותר דווקא אם כוונתו להוציא לשם החגורה אבל אם כוונתו להוציא לשם המפתח אסור. ונלע"ד שנידון הירושלמי אינו דומה לנידון דידן, שבירושלמי מדובר בתכשיט שאינו צורך הבגד כלל, משא"כ בחגורות שלנו שהמפתחות הווי לצורך החגורה. ועוד, אפילו לדברי הערוה"ש שמותר דווקא אם כוונתו להוציא לשם

ולגבי חשש מראית עין, לפי הרא"ש ודעה השנייה בשו"ע פשוט שמותר. ולפי הטור ודעה הראשונה בשו"ע נראה ג"כ שמותר, משום שלא נאסר משום מראית עין אלא תכשיט שג"כ משתמשים בו [כגון מפתח של זהב התחוב בכגדון], ובראשונים ובשו"ע לא מתיחסים כלל למפתח שהוא ג"כ תשמיש החגורה. ואאת"ל שיש חשש מראית עין לפי דעה הראשונה בשו"ע, יש כאן הרבה מקום להקל משום דלא הווי אלא חשש דרבנן, וספק דרבנן להקל.⁴

ולפ"ז אין שום איסור ללבוש חגורה עם מפתחות שמחבורים לצורך החגורה. וכן הסכמת רובא דרובא מפוסקי ימינו שראיתי, ובכללם הגרש"ז אויערבך,⁵ הרב אהרן סולובייציק,⁶ הרב בצלאל שטרן,⁷ הרב יעקב ברייש,⁸ הרב יעקב פאזען,⁹ ספר ארחות שבת,¹⁰ והרב דוד רעביאט,¹¹ ורובם בכלל אינם מזכירים לא חשש איסור מלאכה ולא חשש מראית עין.¹²

החגורה, ייתכן שבחגורות שלנו מתכוון אף לצורך החגורה, וזה שאף אחד אינו משתמש בחגורות כאלו בימות החול היינו משום שאינו נוח לו לעשות כן, אבל אינו משום שאינו דרך מלבוש. ועי' בשמירת שבת כהלכתה (מהדורה שנייה, ח"א, הערה קצא) שכתב בשם הגרש"ז אויערבך שאם מתכוון רק להעביר המפתחות ייתכן שאסור, משא"כ כאן שמשתמש בחגורה ההיא לכל השבת.

⁴ ולמעשה אין חשש מראית עין, שאפילו יודעים שמתכוון אף להעביר את המפתחות, כולם מכירים בחגורות כאלו ויודעים שאינו עובר משום הוצאה אלא שעושה אותם כחלק מחגורתו.

⁵ מובא בשמירת שבת כהלכתה מהדורה שנייה, ח"א, הערה קצא.

⁶ כך שמעתי מתלמיד הקרוב אליו.

⁷ בצל החכמה ג, צו.

⁸ חלקת יעקב ג, קלג.

⁹ קיצור הלכות שבת לט, כד (עמ' קד).

¹⁰ ח"ג עמ' קצז-קצח [בגוף הספר אך עי' בהערות].

¹¹ ספר ל"ט מלאכות (מהדורה י"א, עמ' 1401).

¹² ועי' אז נדברו (ג, לו) להרב בנימין זילבר שמתיר ללבוש חגורה כזו בכרמלית, אלא שמבין את דברי השו"ע כהמ"ב שהמתירים אינם מתירים אלא כשיש תשמיש למפתח בחגורה, ולפ"ז האוסרים אוסרים אפילו כשהמפתח משתמש את תשמיש

ב. חיבור עניבה (טי"י קל"פ)

ברמת הדאורייתא, לכאורה המפתח משתמש כחלק מחיבור העניבה, ולכן הווי אותו דין של חגורה. במלים אחרות, זה לא נחשב רק כתכשיט משום שלא המציאו חיבורי עניבה כדי לטלטל מפתחות אלא כדי לחבר את חלקי העניבה, וממילא נחשב כבגד ומותר ללבוש חיבור עניבה בלי מפתחות, וממילא מותר להשתמש בחיבור עניבה עם מפתח אם אינו יכול לפעול בלי מפתח, שהמפתח משתמש כצורך חיבור העניבה.

אך לגבי מראית עין, ייתכן שיש לחלק בין חגורות לבין חיבורי עניבה. זה משום שהשימוש בחגורות מאוד יותר נפוץ מאשר בחיבורי עניבה [כמעט כל זכר בעולם המערבי לובש חגורה, ואילו רוב המוחלט של אנשים אינם לובשים חיבור עניבה],¹³ ומשום כך חיבורי עניבה הם יותר דומים לתכשיט ופחות נחשבים כמלבוש.

ג. תליית המפתח ע"ג תכשיט

כתב הרא"ש (שבת ו, י): "ובאשכנז נוהגין שעושים מפתחות ותולות הנשים אותן בצואריהן בשלשלאות של כסף או בחוטי צבעונים ויוצאין בהן." ודייק מזה הט"ז (שא, ז): "ומשמע דאפי' של ברזל מדתלה ההיתר בשלשלאות או בחוטי צבעונים דהם תכשיט והמפתח בטל לגבייהו."

והדברים קשים, שהמפתח אינו תכשיט בפני עצמו, וכבר כתב על זה הרשב"א הנ"ל (לגבי חגורה) "שכל דבר שאינו לצורך הכלי, אינו תשמיש הכלי, ואינו בטל לגמרי לגבי כלי, והרי הוא כאילו מוציאו

החגורה, ולכן צריכים להחמיר ברה"ר דאורייתא. אבל הדברים אינם, שכבר ביארנו שמח' הראשונים אינה אלא לגבי תכשיט ולא לגבי מפתחות שיש להם תשמיש בחגורה.

¹³ ועי' בט"ז (שא, ז) שמשמע שזה שרגילים ללבוש בגד מסויים היינו דין דאורייתא: "וני"ל דבזמן הרשב"א לא היו נוהגין ללכת בזענק"ל לכך חשיב לזה כדבר בפ"ע אבל לדין מודה. ואולי יש לחלק בין בגד שאין אף אחד שלובש אותו [כגון זענק"ל בתקופת הראב"ש] שאסור מדאורייתא, לבין בגד שיש לובשים אלא שאינם הרוכ [כגון חיבור עניבה] שמותר [או שאינו אסור אלא מדרבנן].

לבדו בלא הכלי. "וכלשון הנ"ל של המרדכי, "דמאן לימא לן דמפתח בטל לגבי חגור דילמא חגור בטל לגבי מפתח." וא"כ, הרבה ראשונים ס"ל שלבישת מפתח של ברזל ונחושת ע"ג תכשיט הווי איסור דאורייתא, ואפילו אם המפתח של כסף [והווי תכשיט בפני עצמו], יש בעיית מראית עין לפי דעה הראשונה בשו"ע הנ"ל (שא, יא), שהרי אין לו שום תשמיש ואינו אלא לנוי בעלמא. ולכן וודאי יש הרבה מקום להחמיר ולהימנע מלעשות כן. אך נראה שהמקילים יש להם על מה לסמוך כיוון שהיתר זה נזכר ברא"ש ומובא בט"ז, וכן מובא בדרכי משה (שא, ד) בשם האגור שמנהג אשכנז להקל בזה,¹⁴ ואין למחות בידם, אבל נראה שראוי להחמיר.

ד. סיכום

מותר לכתחילה ללכת עם חגורה שתלוי בה מפתחות שהם תשמיש החגורה [ועדיין צריכים בירור לגבי מה נחשב כתשמיש החגורה]. לגבי איסור הוצאה, היתר זה מדויק בכל הראשונים שמתייחסים לעניין, וכן היא הסכמת רובא דרובא מפוסקי דורינו. ולגבי מראית עין, זה לכאורה מותר אליבא דשתי הדעות הנ"ל בראשונים, שכל הדיון לגבי מראית עין אינו אלא לגבי מפתח שמשמש בו כתכשיט ולא לגבי מהשהו שבטל לבגד.

לגבי ההיתר להשתמש במפתחות כחלק מחיבור עניבה, לכאורה ברמת הדאורייתא זה אותו דין של חגורה, אך יש לעיין אם אולי יש בעייה יותר חמורה של מראית עין.

אם מותר לתלות המפתח ע"ג תכשיט, תלוי במח' ראשונים גם ברמת הדאורייתא וגם ברמת הדרבנן, והמקילים יש להם על מה לסמוך ואין למחות בידם, אבל נראה שראוי להחמיר.

¹⁴ ובמיוחד בעיירות יחסית קטנות שאין בהן ס' ריבוא, שלדעת הרבה ראשונים אינו נחשב כרה"ר מדאורייתא, יש עוד יותר מקום להקל בזה. אבל בעיירות גדולות כגון מנהאטען וברוקלין, שכבר הכריעו כל הפוסקים של הדור הקודם, כמעט בלי שום יוצא מן הכלל, שהן בכלל רה"ר דאורייתא ממש, נראה שוודאי ראוי להחמיר. ובעניין עירובין בעיירות גדולות שיש בהן ס' ריבוא, עי' תשובת הרב ישראל בעלסקי שליט"א בנידון (שלחן הלוי פרק יא, עמ' קה).